

HERKESİN HERKESİ GÖZETLEDİĞİ TOPLUM: SİBERUZAMDA ALTTAN GÖZETİMİN FARKLI İNŞASI OLARAK SİBER ZORBALIK

Dr. Öğr. Üyesi Didem DENİZ ANAMUR*
Dr. Öğr. Üyesi Taybe TOPSAKAL**

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi: 24.07.2019

Kabul Tarihi: 01.11.2019

Özet

Günümüzde teknolojik ürünlerinin gelişmesi ile gözetim farklı biçimlerde ve adlarda kendini göstermektedir. Artık tek taraflı bir gözetim yerine iktidarın panoptik gözetimini denetleyen, iktidarı sınırlayan yeni araçlar ve düşünce yapıları ortaya çıkmıştır. Alttan gözetim, anti-gözetim, katoptikon gibi farklı kavramlarla toplumun da iktidarı gözetleyebildiği daha eşitlikçi ve demokratik toplum modelleri tartışılmaya başlanmıştır. Ancak toplumun bu farklı gözetim anlayışını nasıl kullandığı oldukça önemli bir sorunsaldır. Toplumun her şeyi gözetleyebildiği alttan gözetimin demokrasiye sağladığı katkı kadar; toplumun toplumdaki diğer bireyleri denetlediği, yönlendirdiği ya da cezalandırdığı yeni bir didaktik gözetleme türü de ortaya çıkabilmektedir. Herkesin herkesi gözetlediği bu toplumda kamu yararı lehine durumlar olabildiği gibi siber zorbalıkla sonuçlanan pek çok durum da karşımıza çıkmaktadır. Çoğu zaman siber zorbalıkla karşımıza çıkan bu gözetleme türünde bireyler internet teknolojilerini kullanarak daha eşitlikçi ve demokratik bir toplum yaratmak yerine ticari kaygılar ya da popülerliği tercih edebilmektedir. Dijital araçların kullanıcıya sağladığı etkileşim ve imkânlar, nefret söylemi gibi siber zorbalıkla sonuçlanan söylem ve davranışları da beraberinde getirmektedir. Gözetleme gücünü elinde bulunduran kullanıcılar diğer kullanıcılara karşı siber zorba olabilmektedirler.

Bu çalışma 28 Kasım 2018 tarihinde trafik polisi ile tartışma yaşayan bir kadının görüntülerinin instagram üzerinden yayınlanmasından sonra sosyal medyada olayın nasıl algılandığını gözetim ve zorbalık temaları üzerinden araştırmayı amaçlamaktadır. Araştırmada amaca yönelik örnekleme uygun olarak seçilen eksisozluk.com sitesi incelenmiştir. Sitede konuyla ilgili açılan 11 başlık ve 1511 entry nitel veri analiz yöntemlerinden biri olan betimsel analiz yöntemi ile açıklanıp yorumlanmıştır. Araştırmanın bulguları doğrultusunda toplumda daha eşitlikçi ve demokratik bir yapı için kullanılan alttan gözetimin henüz benimsenmediği, bununla beraber gözetimin siber zorbalığa varan sonuçlara neden olduğu gözlemlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siber Zorbalık, Panoptikon, Katoptikon, Alttan Gözetim, Gözetim Toplumu

THE SOCIETY WHERE EVERYBODY SURVEILS EVERYBODY: CYBER BULLYING AS DIFFERENT CONSTRUCTION OF SOUSVEILLANCE IN CYBERSPACE

Abstract

In our age, with the development of technological products, surveillance reveals itself in different forms and names. Today, in place of a single sided surveillance, new instruments and thought structures have emerged which check the power's panoptic surveillance and limit the power. With the different concepts such as sousveillance, counter-surveillance, and catopticon, more egalitarian and democratic society models in which the society can also surveil the power have started to be discussed. However, how the society makes use of this different understanding of surveillance is a quite significant problematic. Besides the contribution of sousveillance to democracy in which the society can surveil everything, a new didactic type of surveillance emerges as well in which the society surveils, directs, or punishes the individuals in the society. In this society where everybody surveils everybody, there are situations in favor of the public interest as well as many situations that result in cyber bullying. In this type of surveillance which mostly seem to appear with cyber bullying, the individuals can prefer taking into account commercial concerns or popularity instead of creating a more egalitarian and democratic society by making use of the internet technologies. The interactions and opportunities provided by the digital tools bring about discourses and behaviours that result

* Uşak Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik, E-posta: didem.deniz@usak.edu.tr

** Uşak Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Medya, E-posta: taybe.topsakal@usak.edu.tr

in cyber bullying such as hate speech. Users who have the power of surveillance can be cyber bullies against other users.

Concerning a post which was posted on the 28th November 2018 on Instagram in which a woman is arguing with a traffic police officer, this study aims to scrutinise how the event has been perceived on the social media in terms of the themes of surveillance and bullying. Chosen through a goal-oriented sampling strategy, the website eksisozluk.com has been analysed in the study. 11 titles and 1511 entries on the website concerning the topic have been explained and interpreted through descriptive analysis method which is one of the qualitative data analysis methods. In the light of the findings of the research, it has been observed that sousveillance which is used for a more egalitarian and democratic structure in the society has not yet been adopted in the society; and moreover, surveillance has been observed to bring about results that lead up to cyber bullying.

Keywords: *Cyber Bullying, Panopticon, Catopticon, Sousveillance, Surveillance Society*

Giriş

Gözetim tarihsel olarak var olan ve zaman ilerledikçe farklı uygulama ve sistemlere dönüşen; insanları çeşitli biçimlerde kontrol altında tutmak ve veri sağlamak için başvurulan bir takım yöntem ve teknolojileri içermektedir. Tarihin çeşitli aşamalarında insanlara, özellikle suç işlemiş ve kontrol altında tutulması gerekenler için dönemin şartları doğrultusunda gözetim sistemleri uygulanmıştır. 18. yüzyılda mimar Jeremy Bentham'ın hapisane modeli olarak tasarladığı panoptikon Bauman'a göre bir taraftan mahkûmların hareketlerini kısıtlarken bir taraftan da gardiyanların hareketlerini kolaylaştıran modern bir kontrol yöntemidir. Bu yapı, hücrelerin bulunduğu blokların yarım daire şeklinde olduğu ve mahkûmların her birinin denetmenin ofisinden görüldüğü ve mahkûmların bu denetimi görmediği bir tasarıma sahiptir (Bauman ve Lyon, 2016: 14-15). Panoptikon modeli daha sonra Fransız düşünür Michel Foucault tarafından iktidar kavramı üzerine sosyal bilimlerde kullanılmaya başlanmıştır. Foucault'a göre Bentham'ın tasarladığı bu yapı, iktidarın görünür ve bu varlığının kanıtlanamaz olması yönünde iki ilkeyi ortaya koymaktadır. İktidar görünürdür çünkü tutuklu gözünün önünde sürekli olarak, gözleendiği merkez kulesinin silüetini bulmaktadır. Bununla birlikte iktidarın varlığı kanıtlanamazdır çünkü tutuklu o anda kendine bakılıp bakılmadığını asla bilmemeli, ama bunun her an olabileceğinden de hiçbir kuşkusu bulunmamalıdır. (Foucault, 1992: 252). Bu anlamda panoptikon hapisanedeki mahkûmların gözetlendiği, gözetleyenin gördüğü, gözetlenenin ise gözetlendiğinin farkına varmadığı bir sistemdir. Gözetleme gücünü elinde bulduran denetleyiciler kontrolü ellerinde tutmak için gözetleme tekniklerini en iyi biçimde kullanma ihtiyacı içindedir. Mahkûmların gözleniyormuş gibi hareket ederek davranışlarını sınırlandırmak zorunda kalmaları Foucault'a göre panoptikon, disiplinin mahkûmlar tarafından içselleştirilmesidir. Panoptikonun hapisane dışında başka kurumlar tarafından da uygulanmasıyla iktidar ekonomik, verimli ve etkili bir şekilde toplumu disiplin altına almasını sağlamaktadır (Foucault, 2011: 18).

Teknoloji ilerledikçe gözetim sistemleri de değişime uğramıştır. Tarihsel süreç içerisinde insanların gün içerisinde iletişim kuracakları kişi sayısı iletişim araçlarının gelişmesi ile birlikte artmıştır. Sosyal medya hesaplarından binlerce kişi ile iletişim halinde olan birey, bu yeni sanal ağ ortamında yeni iletişim biçimleri geliştirmiştir. Sosyal medya kanallarının izin verdiği ölçüde beğenme, beğenmeme, yorum yazma, sesli mesaj, dürtme, emoji bırakma gibi farklı görsel, niceliksel ve niteliksel iletişim biçimleri toplumsal hayatla bütünleşmiştir. Bu yeni sanal dünya beraberinde takip etme/ takip edilme ve stalklama gibi izlemenin ve peşinde olmanın makbul görüldüğü yeni bir gözetim toplumunu da beraberinde getirmiştir. Gözetim sadece suçlu olanların

gözetlendiği bir sistem olmaktan çıkıp herkesin gözetlendiği ve gözetlediği, elde edilen verilerin işletmeler ve reklamcılar tarafından kendi ekonomik getirileri için kullanıldığı yeni bir dijital gözetime dönüşmektedir.

İktidarın artık elektronik teknolojiler ile kendini gösterdiği günümüzdeki değişken ve mobil örgütlenmeler, duvarları ve pencereleri gereksiz kılmaktadır. Bu kontrol türleri açık bir hapisane bağlantısı barındırmaz. Eğlence ve tüketimde görülen esneklik ve eğlendiricilik özelliklerine sahiptir (Bauman ve Lyon, 2016: 15). Yeni dijital çağın gözetimi, kullanıcıların rızası alınarak onlara birbirlerini gözetleme imkânı tanımaktadır. Panoptikonun eski disiplinci ve cezalandırıcı gözetimi şimdilerde, gözetlenmekten rahatsızlık duymayan ve hatta bu duruma rıza gösteren (çoğu zaman da bunun gerçekleşmesi için mücadele eden) yeni kullanıcının yükselişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

İletişimi yasaklayan ve gözetleme kulesine gözetleyiciler yerleştiren panoptikonun mimari yapısından farklı olarak herkesin herkesle iletişim kurmasına imkân veren ve gözetleme kulesinden gözetleyicileri kaldıran katoptikon kavramı türetilmiştir (Ganascia 2016: 185). Katoptikon kavramı panoptikondan farklı olarak gözetleme yetkisinin kullanıcılara geçtiği ve herkesin herkesle iletişim halinde olduğu daha eşitlikçi bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

Katoptikonun eşitlikçi yaklaşımına farklı bir bakış olarak, kullanıcıların gözetleme ve gözetlenme açısından birbirlerine karşı zorbalık derecesine varan tutum ve davranışlar sergilemeleri gibi olumsuz durumlar ortaya çıkabilmektedir. Gözetleme gücünü eline geçiren kullanıcılar diğer kullanıcılar üzerinde kendi hâkimiyet ve zorbalıklarını kullanabilmektedirler.

Siber zorbalık olarak adlandırılan bu yeni zorbalık türü, cep telefonu, e -posta, sohbet odaları gibi yeni medya araçlarının hedeflenen kişinin internet kullanıcıları karşısında küçük düşürülmesi için kullanılmasıdır. (Campbell, 2005: 69) Bu konudaki akademik çalışmalar genellikle okul çağındaki çocuklar üzerine olsa da yetişkinlere yönelik çalışmalara da rastlanmaktadır. Lowry, Wang, Zhang ve Siponen (2016), sosyal yapı ve sosyal öğrenme modeli ile sosyal medyada yetişkinlerin siber zorbalıkla neden ilgili olduklarına dair yeni bir araştırma ortaya koymuşlardır.

Günümüz internet kullanıcılarının birçoğu siber zorbalığa maruz kalmakta ve/veya uygulayıcısı olmaktadır. Bunun altında yatan nedenler arasında, cinsiyet ve yaş gibi demografik etkenler olmakla birlikte toplumda kabul görme, statü edinebilme, para kazanma, dikkat çekme gibi faktörler de bulunabilmektedir¹. Siber zorbalığın doğuşu ve yükselişinin altında yatan faktörler arasında internet kullanımının artması, zorbalığa yönelik videoların bir eğlence unsuru olarak görülmesi ve ne kadar çok beğenilir/izlenilirse o kadar değerli olacağı görüşü de yer almaktadır.

1. Gözetimin Farklı Türleri: Panoptikondan Altan Gözetim ve Katoptikona Geçiş

18. yüzyılda Jeremy Bentham'ın hapisane modeli olarak tasarladığı panoptikon modeli gözetim sistemlerinin tanımlanması için kullanılmıştır. Michel Foucault

¹ Türkiye'de ve dünyada okul dönemindeki siber zorbalık ve bunu önleme yöntemleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Akca, E., B., Sayımer, İ., Salı, J. B., ve Başak, B. E. (2014) "Okulda Siber Zorbalığın Nedenleri, Türleri ve Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Önleyici Çalışmalarındaki Yeri". *Elektronik Mesleki Gelişim Ve Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 17-30.

panoptikonu iktidarın bir gözetim aracı olarak görmüştür. Panoptikon, Foucault'ya göre, öz-disiplinli modern toplumların doğuşunu anlamak için büyük önem taşır (Bauman ve Lyon, 2016: 66). Modern toplumlar, disiplin ile kontrol altında tutularak belli davranışlar sergilemeleri için yönlendirilmişlerdir.

Panoptikonun yalnızca hapishanelerde olmadığını, gözetim gerektiren bütün kurumlarda uygulanabildiğini vurgulayan Foucault'a göre panoptikanlar; "uygulanışı itibariyle birçok görevlere sahiptir; mahpusları cezalandırmaya, ama aynı zamanda hastaları tedavi etmeye, öğrencileri eğitmeye, delileri muhafaza etmeye, işçileri gözlemeye, dilencileri ve aylakları çalıştırmaya yaramaktadır. Bu bedenleri mekâna yerleştirme, bireyleri birbirlerine nazaran dağıtımına tabi tutma, hiyerarşik örgütlenme, iktidar merkezleri ve kanalları düzenleme, bir iktidarın araçlarını ve müdahale biçimlerini tanımlama tarzıdır ve bu tarz hastanelerde, atölyelerde, okullarda, hapishanelerde devreye sokulabilir. Bir ödevin veya bir hal ve gidişin dayatılmasının söz konusu olduğu bir birey çoğulluğunun bulunduğu her seferinde, Panopticon şeması uygulanabilir. Bu şema – gerekli değişikliklerle birlikte- "fazla geniş olmayan bir mekânın sınırları içinde, belli sayıda insanın gözetim altında tutulmasının gerektiği bütün kurumlara" uygulanabilir" (Foucault, 1992: 258).

Böyle bir disiplin ve kontrol mekanizması devletin yönetme sorumluluğunu da kolaylaştırmaktadır. Disiplin toplumu, toplumsal komuta mekanizmasının aygıtlar şebekesi yoluyla kurulduğu toplumdur. Disiplinci iktidar düşünce ve pratik sınırlarını belirleyerek, normal veya sapkın davranışları tanımlayıp yaptırıma tabi kılarak yönetir. Buna karşın, kontrol toplumu dendiğinde ise komuta mekanizmalarının giderek daha fazla "demokratik" ve daha fazla toplumsal alana içkin hale geldiği, yurttaşların beyinleri ve bedenleri üzerinden dağıtıldığı bir toplum anlaşılmaktadır (Hardt ve Negri, 2001: 47). Disiplin, insanların çokluğunu yönetmeye çalışır ve bu çokluk gözetlenecek, eğitilecek, kullanılacak, ya da cezalandırılacak bireysel bedenlere dönüşebilmeli ve dönüşmelidir (Foucault, 2002: 248). Disiplin toplumunda bireyler ceza ve yaptırımlarla gözetlenirken kontrol toplumlarında bireylerin rızasının olduğu bir gözetim sistemi söz konusu olmaktadır. Toplum; yöneten mekanizma için güvenlik ve ekonomik mekanizma için de satış ve pazarlama amaçları doğrultusunda hareket eden bir gözetim sistemi içinde yer almaktadır. Hardt ve Negri, disiplinci toplumu bir fabrika toplum olarak görmektedir. Toplumsal işbölümünün figürleri, yapıları ve hiyerarşileri gittikçe daha da yaygınlaşır ve sivil toplum en ince ayrıntısına kadar tanımlanır. Yeni üst ast ilişkisinin kuralları bütün toplumsal alanı kapsar (Hardt ve Negri, 2001: 257-258).

Panoptikon ve bilinen gözetim sistemlerinden farklı, yeni iletişim teknolojilerine uygun olarak katoptikon kavramı karşımıza çıkmaktadır. Ganascia'ya (2016: 185) göre katoptikon herkesin herkesle iletişim kurmasına imkân tanıyarak gözetleme kulesinden gözetleyicileri kaldırmaktadır. Gözetlemenin gücü artık kullanıcıya geçmektedir. Kullanıcılar diğer kullanıcıları gözetleyerek tepki ve beğenilerini göstermekte hatta zorbalığa varan davranışlar sergileyebilmektedir.

Gözetimin yukarıdan aşağıya değil de aşağıdan yukarıya doğru evrildiği alttan gözetim türünde ise izleyiciler, izlenenlerin altındadır. Steve Mann'ın ileri sürdüğü alttan-gözetim (Sousveillance) kavramı, her izleyicinin enformasyona serbestçe erişimi gönüllü biçimde verdiği anlamına gelmektedir (Ganascia, 2016: 189). Alttan gözetimde panoptikondaki üstten gözetim yerine izleyicilerin izlenenlerden altta olması durumu ortaya çıkmaktadır. Panoptikon benzeri gözetim sistemleri üstten bir gözetimi

gerektirmektedir. Yeni dijital teknolojiler ile herkesin herkesi gözetleyebildiği alttan bir gözetim sistemi ortaya çıkmaktadır. Gözetim gücünün kullanıcıya geçtiği ve birbirlerini gözetleyen kullanıcılardan oluşan yeni bir gözetim sisteminin oluştuğu bu ortamda panoptikonun hiyerarşik gözetimi katoptikona geçmektedir.

Toplumsal değişme parametrelerini takip etmek oldukça zorlaşmaktadır. Devlet ve sivil toplum arasındaki gelgitler, kamusal alan ve özel alan arasındaki ayırım gibi bireyin dış dünya ve kurumlarla olan ilişkisini çevreleyen olgular iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile farklılaşmaya başlamıştır. Güç ilişkilerinin kaygan bir zeminde sürekli olarak değişmesi bireyi disiplin toplumundan uzaklaştırmış ancak güvenlik problemi nedeniyle kontrol edilmeye rıza gösterir hale getirmiştir.

Gözetimin ve denetimin sadece yukarıdan aşağıya olmadığı toplumun da gözetlediği yeni düzen “toplum ve iktidar arasında güç dengesi sağlanabilir mi?” sorusunu da beraberinde getirmektedir. Mann ve Ferenbok’a göre alttan gözetim dengeleyici bir güç görevindedir. Alttan gözetim, gözetimi tam olarak engellememekte ancak farklı bakış açılarının oluşabilmesi için geri bildirim döngüsü sağlayarak “güvenlik” için bir dengeleme kuvveti oluşturmaktadır (Mann ve Ferenbok, 2013: 26). Bu bağlamda alttan gözetim ya da karşı gözetim, insanların gözetimleri hakkında verilere erişme ve verilere ulaşma ve gözetimlerini etkisiz hale getirme yeteneğini de geliştirmeye odaklanır (Mann vd., 2002: 333). Bu iyimser düşünceye göre toplum, iktidarı teknoloji sayesinde daha kolay denetleyebilmektedir. Alttan gözetimin varlığı giyilebilir teknolojiler, taşınabilir kameralar ve cep telefonları ya da güvenlik kameraları gibi araçlar ile sağlanabilmektedir. Günümüzde birçok resmi web sayfası yaptıkları eylem ve harcamaları şeffaf bir şekilde halka sunmaktadır. Resmi sosyal medya hesapları veya uygun iletişim platformları sayesinde sorun ve öneriler çok daha kolay ilgili mecralara ulaşmaktadır. Kişisel kameralar veya güvenlik kameraları sayesinde üstü kapatılmayacak deliller ortaya sunulmaktadır². Bu alttan gözetim yöntemi sadece siyasal iktidarın gözetlenip denetlenmesi ile kalmamakta toplum da benzer bir denetime tabi tutulmaktadır. Örneğin bir mekânın müşteriye karşı yapmış olduğu olumsuz bir tutum, müşterinin bunu sosyal medya hesabından duyurması ile mekânın müşteri kaybetmesine neden olabilmektedir.

Ancak gözetimin ve denetimin nasıl ve kimler tarafından yapıldığı ve bunun ne kadarının alttan gözetimin dengeleyici özelliği doğrultusunda gerçekleştiği tartışmaya açık bir konudur. İlk olarak iktidarı gözetleyen araçların yansıtıldığı mecralar sosyal medya hesaplarıdır ve bu hesapların sahipliği ticari açıdan denetlenmektedir. Ticari reklamlar tarafından finanse edilen medya ürünlerini kim üretir sorusu ile karşımıza çıkan Dallas Smythe’e göre izleyiciler/okuyucular medyanın bir çalışanıdır. Reklama olan talebi yaratırlar ve medya tüketerek kendi emek güçlerini yeniden üretirler. Bu açıdan bakıldığında Smythe’in bu görüşü birinin yalnızca bir fabrikada ücret kazanması durumunda sömürülebileceği fikrine de meydan okumaktadır. Onun düşüncesi aynı zamanda, ev ve özel alanın sömürüye karşı yalıtkan olduğu fikrinin de geçerliğini yitirdiği

² Ganascia bu duruma birkaç örnek vermektedir. Bunlardan ilki İran’da 2009 yılında yapılan seçimlerde bir kadının silahla vurulmasının görüntülerinin uluslararası arenada ses getirmesidir. İkinci örnek, 2009’da Paris’te 2 polisin hırsızlık yapması üzerinedir. Hırsızlık sonrasında bu olayın video görüntülerinin ortaya çıkmasıyla polisler ceza almıştır. Üçüncü örnek, Lyon’da hırsızlık yapan bir gencin ölü bulunmasıdır. Yine olayın video kayıtlarında gencin hırsızlık yaparken yakalanması ve güvenlik güçleri tarafından ölesiye dövülmesinin ortaya çıkması sonucu ilgili kişilerin tutuklanmasıdır (bkz. Ganascia, J. G. (2016). Genelleştirilmiş Alttan Gözetim Toplumu. H. Hülür ve C. Yaşın (Ed.) Yeni Medya, Kullanıcının Yükselişi . Ankara: Ütopya Yayınevi.

üzerindedir (Dallas Smythe'den Akt.: Fuchs, 2015: 51). Başka bir deyişle gözetleyen toplumun gözetlediği mecra ve ürünler ticari kaygıları olan ve kültür endüstrisi tarafından kar amaçlı piyasaya sürülmüş uygulamalarda (sosyal medya hesapları vb.) yer almaktadır.

İkinci olarak günümüzde özellikle gençler ve çocuklar gizlilik ve mahremiyetle ilgili sıkıntıları ikinci plana atmıştır. Onlar için en büyük endişe farklılaşmamak, sıradan olmak ve anonim kalmaktır (Manach'den Akt.: Ganascia, 2016: 187-188). Bu sebeple yeni nesil alttan gözetimin denetleyici ve dengeleyici unsurunu ön plana çıkarmak yerine kendi popülerliğini incelemektedir. Yeni neslin daha fazla izlenme ya da takipçi edinme - buna bağlı olarak da daha çok tüketilmeye yönelik- arzusu bu uğurda siber zorbalığa da yönelmelerine neden olmuştur. Gözetlemeyi ve gözetlenmeyi seven bu yeni toplum beğenilme isteği duyan, bunun üzerinden para kazanmak isteyen, hem kendisi ile hem de başkaları ile dalga geçen bir toplumsal yaşamı da beraberinde getirmiştir. Bir başka problem alttan gözetimin toplum tarafından benimsenmemesi sorunudur. Bu çalışmanın örneğinde yer alan ve “sosyal medyada ceza yazan trafik polisine çığlık atan akademisyen” gibi başlıklarla sosyal medyada gündem olan olayda olduğu gibi devlet görevlisi olan bir polis memurunun bir kadına ceza yazdığı sırada kadının sözlü ve fiziksel davranışlarını kendi cep telefonuna çekmesi ve bunu yayılıma açması etik anlamda farklı tartışmalara neden olmaktadır. Bu tartışmalardan ilki haber değeri taşısa da görüntü ve kimlik bilgilerinin internette yayınlanıp yayınlanmayacağına dairdir. İkinci tartışma olayın toplum tarafından gözetlenmesi ile birlikte konunun kamusal bir yarar üzerinde tartışılıp tartışılmadığı ya da alttan gözetimin çalışıp çalışmadığıdır. Üçüncüsü ise internette yayınlanan bir videonun siber zorbalığa maruz kalması ile ortaya çıkan sosyal medya kültürüdür. Özetle toplum için gözetimin (özellikle sosyal medyada) ne anlama geldiğidir.

2. Mahremiyet Algısının Değişimi ve Rızanın Yükselişi

Herman ve Chomsky rızanın imalatı konusunda propaganda modelini geliştirmişlerdir. Kitle medyası, mesajları ve sembolleri sıradan insanlara ulaştıran bir sistem olarak çalışır. Eğlendirmek, bilgi vermek ve bireyleri toplumun bütününe eklemlen değerleri, inançları ve davranış kodlarını aşılama görevlidir. Bu rolü yerine getirmek sistematik bir propagandayı gerektirmektedir (Herman ve Chomsky, 2012: 72). Medya kitleleri kendi amaçları için çeşitli söylemlerle ikna ve inandırma gayreti içinde haber ve içerik üretmektedir. Propaganda niteliği şeklinde olan bu içerikler kitleler tarafından benimsenmekte ve çeşitli konularda rızanın imalatı gerçekleşmektedir. Daha sonra da yeni teknolojiler ile gözetim konusunda rıza gösterimi artmış ve kullanıcıların hayatlarının bir parçası haline gelmiştir.

George Orwell'ın 1984 romanında da gözetimin bir güç olarak kitleleri disipline etme ve onlar üzerinde hâkimiyet kurma amacı için kullanıldığı ifade edilmektedir. Gözetim, disiplin toplumlara için katı bir güç olarak kullanılmış, kitlelerin korku ile yaklaştığı, cezalandırıcı kuralları olan bir sistem olarak kendini hissettirmiştir. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte gözetim bu disiplinci ve cezalandırıcı yaklaşımından farklı olarak gözetlenenlerin de rıza gösterdiği ve kabullendiği yeni bir gözetim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mark Poster, panoptikondan farklı olarak yeni dijital teknolojilerin etkisiyle oluşan “süperpanoptikon” kavramından söz etmektedir. Poster'e (1990: 93) göre süperpanoptikon; duvarları, pencereleri, kuleleri veya muhafızları olmayan bir gözetim

sistemidir. Panoptikonun hapishane modeli yerini soyut ve gönüllü bir gözetim sistemine bırakmaktadır.

Dijital teknolojiler kullanıcılara sonsuz bir bilgi ve enformasyon sağlamakla birlikte onların kişisel verilerini kullanmaktadır. Sosyal medya ve dijital araçların sağladığı fayda ve iletişim, kullanıcı verilerinin işlenmesi olarak gözetimi kullanıcıların nezdinde çok fazla sorun olmaktan çıkarmaktadır. Kullanıcılar genellikle eriştikleri bilgi ve iletişime daha önem atfederek kişisel bilgilerinin kullanılması ve gözetimi kendileri için önemli bir tehlike ve sorun olarak görme eğiliminden uzak bir tavır sergilemeyi tercih etmektedirler.

Mahremiyet ile kişiler özel yaşamlarını ilgilendiren ve kamuya açık olmayan davranışlarını kendi gizlilikleri içinde yaşama imkânına sahiptirler. Mahremiyet alanı kamusal alanda yaşanmayan özel alan olarak düşünülen, kişilerin gizli ve kamu önünde yaşamak, göstermek veya konuşmak istemedikleri düşünce ve hayatlarını kendi kişisel alanları içinde yaşamak istedikleri alanlardır. Mahremiyet algısı, teknolojinin gelişmesi ve ilerlemesi ile değişime uğramaktadır. Özellikle dijital teknolojiler, kişilerin mahremiyet algılarını değiştirmekte ve aşındırmaktadır.

Yeni gözetim biçimleri, kullanıcının rızasına yönelik olarak kendini farklı biçimlerde sunmaktadır. Yeni dijital teknolojiler kullanıcıların pasif olan katılımlarını aktif hale dönüştürerek büyük çapta verilerin paylaşılması için uygun ortam oluşturmaktadır. Kullanıcılar paylaşılan veriler üzerinden farklı bir gözetime tabi tutulmaktadır. Bu verilerin işlenmesi de pazarlama ve satış amaçlı olarak da kullanılmaktadır.

Panoptikon tipi gözetime göre, bir arzı kabul ettirmenin yolu seçim şansını ortadan kaldırmaktır. Piyasanın düzenlediği gözetimde ise arzların talep yoluyla netleştirilmesinin en sağlam yolu seçimlerin manipülasyonudur (zorlamayla değil ayartmayla). Manipüle edilenin gönüllü ve hevesli işbirliği, tüketici piyasalarının harekete geçirdiği en önemli kaynaktır (Bauman ve Lyon, 2016: 150). Yeni iletişim teknolojileri ve sosyal medya araçları, kullanıcıların birbirleriyle iletişim kurmaları üzerinden onların rızalarını alarak ürettiği içerikleri pazarlama ve satış amaçlı kullanmaktadır.

Yeni gözetim biçimleri verilerin gönüllü biçimde paylaşımına dayanmaktadır. Kullanıcılar kendi hayatlarına dair içerik ve paylaşımları mahremiyetin ötesinde kamuya açık olarak sunmayı tercih etmektedirler. Yeni dijital teknolojileri kamusal alan ve özel alan arasındaki ayrımı daha da belirsiz hale getirmektedir. Mahremiyet algısı değişmekte ve özel alan gittikçe kamusal alan ile içiçe geçmektedir. Sosyal medya ile birlikte katılımcı ve paylaşımcı kültür gelişmekte ve mahremiyet kaygısı ortadan kalkmaktadır.

Mahrem olan her şey artık kamusal alanda yapılmakta ve kamunun tüketimine açık hale dönüşmektedir. Sosyal medya, ucuz cep telefonu kameraları, internetteki ücretsiz fotoğraf ve video siteleri ve en önemlisi de insanların neyin kamusal neyin mahrem olması gerektiği konusundaki anlayışlarının değişmesi anonimliğin aşınmasına neden olmaktadır (Bauman ve Lyon, 2016: 35-36).

Dijital teknolojiler mahremiyet algısının kısa sürede değişmesi ve önceleri mahrem olan davranışların daha sonra mahrem olarak algılanmamasına neden olmaktadır. Çok fazla içerik ve görsel paylaşımı ile kullanıcılar kendi özel hayat ve davranışlarını gözler önüne sunma konusunda son derece istekli davranmaktadırlar.

Hiçbir zaman yalnız olmama olan eski panoptik kâbus şimdilerde damgalanmama ve dışlanmama, terk edilmeme, görmezden gelinmeme ve ihmal edilmeme olan bir daha asla yalnız kalmama umuduna dönüşerek ifşa edilme korkusu fark edilme hazzı tarafından bastırılmaktadır (Bauman ve Lyon, 2016: 36).

Gerçek sosyal ilişkilerin dijital ortamlarda yaşanır olması ile bu ortamlarda görünür olmak ve yer almak için kullanıcıların gönüllü katılım ve paylaşımlarının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Gerçek hayatta çok fazla insan ile iletişim kurmak ve kitlesel olarak görünür olmak mümkün değilken dijital ortamda tüm bunları gerçekleştirmek kolay biçimde mümkün hale gelmektedir. Dijital teknolojiler kullanıcılara bu imkânı ve fırsatı sunarak onların kendilerini ifşa etme ve görünür kılma isteklerini ortaya çıkarmakta ve gerçekte mahremiyete aykırı olan durum ve davranışları da normalleştirmektedir. Kullanıcılar kendi mahremiyetlerini çok fazla sorgulamadan fark edilmek ve görünür olmak adına dijital araçları etkin biçimde kullanmayı tercih etmektedirler.

Descartes'ın ünlü sözü olan “Düşünüyorum öyleyse varım” sözünün güncel uyarlaması “Görülüyorum (izleniyorum, fark ediliyorum, kaydediliyorum) öyleyse varım” a dönüşmüştür (Bauman ve Lyon, 2016: 144-145). Artık kullanıcılar için mahremiyetin çok fazla önemi kalmamakta, ondan ziyade görülmek ve izlenmek daha önemli olmaktadır. Kullanıcılar çok fazla görülmek ve izlenmek adına kendilerini fazlasıyla ifşa etmekten çok fazla rahatsızlık duymamaktadırlar.

Yeni iletişim teknolojileri ile büyüyen nesil için mahremiyet algısı değişmiş ve daha esnek hale gelmiştir. Özel yaşam herkese açık biçimde yaşanabilen bir yaşam olarak görülmeye başlanmıştır. Dikkatleri çekmek adına yapılan her hareket kabul edilebilir duruma gelmektedir.

Genişletilmiş katoptikon’da sorun saklamak değil çok sayıdaki birey arasında ayırt edilmektir (Ganascia, 2016: 197). Kullanıcılar için mahremiyet ve özel yaşamın ifşası sorun olarak düşünülmemektedir. Dikkat çekmek ve diğerlerinin arasından sıyrılabilmek önemlidir. Bunu gerçekleştirmek adına mahremiyet sınırları da rahatça aşılabilmektedir. Günümüz dijital iletişimi için mahremiyet sorun olmaktan ziyade aşılması gereken bir engel olarak görülmektedir. Özel yaşam olarak görülen yaşam biçimleri saklanması ve gizli kalınması gereken durumlar olarak görülmemektedir. Katoptik bir gözetimde saklanmak ve gizlilikten ziyade özel yaşamı kamusal bir yaşam olarak dijital teknolojiler aracılığıyla ortaya çıkarmak ve herkesin önünde yaşamak daha makul gözükmektedir.

3. Gözetimin Farklı İnşası: Gözetleyen Toplum ve Siber Zorbalık

İnternet bağlantılı iletişimin gittikçe yaygınlaşması birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Yüz yüze iletişimde görülen bazı sorunlar sanal iletişimde farklı biçimlerde görülmektedir. Yeni iletişim teknolojileri bir taraftan bireylerin iletişimini kolaylaştırırken bir taraftan da iletişimde yeni sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlardan biri de siber zorbalıktır.

Siber zorbalık, kendisini kolay biçimde savunamayan bir kurbanı karşı sürekli olarak elektronik temas biçimlerini kullanarak bir grup ya da birey tarafından gerçekleştirilen saldırgan, kasıtlı bir eylem olarak tanımlanır (Smith vd., den Akt.: O’Moore ve Minton, 2011: 3). Siber zorbalık dijital iletişim araçlarının kullanımından kaynaklanan kasıtlı, tekrarlanan ve zarar verici davranışlar olarak özetlenmekle birlikte genel olarak taciz edici veya tehdit edici mesajlar gönderme, bir web ya da sosyal ağ

sitesinde biri hakkında aşağılayıcı yorumlar yapma, bir kişi ya da grubu tehditle korkutma gibi saldırgan davranışları içermektedir. Siber zorbalık türleri arasında ihmal, saygısızlık, biri hakkında olumsuz söylentiler yayma gibi türleri bulunmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2010: 207). Böylelikle gerçek hayatta görülen zorbalık tarzı davranışlar dijital iletişim ortamlarında da farklı biçimlerde kendini göstermektedir.

Willard, siber zorbalığın farklı formlarda kendini gösterdiğini belirtmektedir. Bunlar; kışkırtma (flaming), aşağılayan ve kaba kelimelerin kullanıldığı hakaret içeren taciz (harassment), kişinin itibarına zarar şekilde dedikodu ya da söylenti yaratarak aşağılamak (denigration), başka bir kimliğe büründürmek (impersonation), ifşa etmek, sırları açığa çıkarmak ve paylaşmak (outing and trickery), bir kişiyi çevrim içi bir gruptan kasıtlı olarak çıkarmak ve dışlamak (exclusion), tehdit içeren taciz, (Cyberstalking) (Willard, 2005: 1). Siber saldırganlar interneti hem çevrimiçi bilgilerin küresel olarak yayılmasının kolay olması ve hızlı olması hem de davranışlarının etkilerinin çabuk etkisinden dolayı daha önce mümkün olmayan bir ölçekte kurbanlarını taciz etmek için kullanabilmektedirler (Akt.: Lipton, 2011: 1112).

Son zamanlarda siber zorbalık, siber taciz ve siber rahatsızlık olarak tanımlanan davranış türlerinin kısa bir değerlendirmesi, bir bütün olarak siber mağduriyetin anlaşılmasının yararlı bir arka planıdır. Bu terimler çevrimdışı ortakları zorbalık, taciz ve takip etme türlerinden türemiştir. Siber zorbalıkla ilgili tartışmalar genellikle okul çağındaki çocuklar etrafında döner ve genellikle tüm okullar bu konuya değinebilir. Siber zorbalık ve siber rahatsızlık, bir bireyin itibarına ve geçim kaynaklarına zarar verebilirken, siber tacizin şiddetli ve acil duygusal veya fiziksel zararlarla sonuçlanma olasılığı daha yüksektir. (Lipton, 2011: 1108).

Siber zorbalık kullanıcıların dijital ortamlarda uğradıkları mağduriyetler olarak psikolojik durumlarını oldukça olumsuz olarak etkilemektedir. Kullanıcıların cinsellik ve mahrem fotoğraflarını paylaşan siber zorbalık kullanıcıları üzerinde intihara varan vakalara neden olabilmektedir. Aşağılama, tehdit, şantaj gibi zorbalıklar da mağduriyete uğraya kullanıcılar için oldukça sıkıntı verici ve tahrip edici sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Siber zorbalığın başka bir türü de sosyal medya hesapları üzerinden ortaya çıkan nefret söylemidir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi (1997) ye göre nefret söylemi "ırkçı nefret, yabancı düşmanlığı, anti-Semitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her tür ifade biçimi. Hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret, saldırgan milliyetçilik ve entik merkezilik, ayrımcılık ve azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli kişilere karşı düşmanlık yoluyla ifade edilen hoşgörüsüzlüğü içermektedir". Sosyal medya geniş kitlelere ulaşım sağlanabilmesi özelliği açısından da nefret söyleminin yayılmasında oldukça önemli rol oynayabilmektedir.

Ya doğrudan ya da dolaylı olarak tanımlanan birçok farklı siber zorbalık ve davranış türü vardır. Doğrudan siber zorbalık; fiziksel (örneğin, bilerek virüs gönderme), sözlü (örneğin tehdit etmek için teknolojiyi kullanma), sözsüz (örneğin müstehcen görüntüler gönderme) ve sosyal (örneğin, bir gruptan birini dışlama) davranışları içerir. Dolaylı siber zorbalık dedikodu yaymayı ve hakaret içeren web sitelerinde oylara katılmayı içerir (Akt.: Betts , Gkimitzoudis, Spenser ve Baguley, 2017: 1083).

Dijital iletişim ortamlarında siber zorbalığa varan davranışlara sıkça rastlanmaktadır. Sosyal medya ve paylaşım ortamlarında kullanıcılar paylaşım, fikir ve görüşlerini açıklama imkânı bulabilmektedirler. Fakat siber zorbalığa varan tehdit

mesajları, hakaret içeren iletiler ile de karşılaşabilmektedirler. Yüz yüze olmayan bir iletişimin de rahatlığıyla sanal zorbalık derecesine varan davranışlar ortaya çıkabilmektedir.

Herkesin herkesi gözetlediği, hiyerarşik olmayan ve eşitlikçi bir anlayışa sahip olan katoptikon diğer taraftan kullanıcılar arasında zorbalığa varan davranışlara da neden olabilmektedir. Gönüllü bir gözetim de olsa gözetleyen kullanıcılar gözetlenen kullanıcılara zorbalığa varan davranışlar sergileyebilmektedirler.

Siber zorbalık örnekleri özellikle sosyal medyada sık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu örnekler küçük arkadaş gruplarında olabileceği gibi ülkenin geneline yayılan örneklerle de karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri bir güvenlik kamerasına takılan bir gencin bir balona tekme atması (röveşata) videosunun alay eden ve hakaret içeren yorumlarla karşı karşıya kalmasıdır. Güvenlik ve gözetim için konulan bu kameralar ortada bir suç unsuru yokken bile kişi hak ve güvenliğini, mahremiyetini ihlal eder biçimde karşımıza çıkmaktadır. Bu tür bir gözetleme alttan gözetim ile yaratılmak istenen daha eşitlikçi ve demokratik toplumun önüne geçici olumsuz örneklerdir. Çalışmada her ne kadar tek bir örnek üzerinden gidilse de sosyal medyada yer alan birçok video siber zorbalığa fırsat yaratan ortamlar sunmaktadır.

4. Araştırmanın Yöntemi ve Örneklem Seçimi

Gözetim günümüz iletişim çağının kaçınılmaz sonuçlarından biridir. Dijital platformlarda yer alan fotoğraflar, eğitim bilgileri, zevkler, gidilen mekânların paylaşımları, arkadaş listeleri gibi birçok kişisel bilgi –ister gizliliklerini koruyarak ister herkese açık olarak- sanal uzamda erişime açılmaktadır. Yine günümüzün en favori kavramlarından biri de tanıdığımız/tanımadığımız birini sosyal ağlar aracılığıyla gizlice/sinsice/açık olarak takip etme, bilgi toplama, ifşa etme gibi bir anlam taşıyan “stalklama”dır. Stalklama ile birlikte kaybolmaya yüz tutan mahremiyet duygusu, Bauman ve Lyon’un (2016) dediği gibi normalleşmiş hatta net kuşağı için toplumsal dışlanmanın da ön koşullarından biri olmuştur. Sosyal medyada paylaşılan görsel ya da sözel bir ögenin kaç kişi tarafından izlenilip beğenildiğine dair veriler birçok platformda açıklanmaktadır. Örneğin Instagramdaki hikâyelerin hem kaç kişi tarafından görüldüğü hem de kimlerin izlediği bilgisi paylaşılmaktadır. Bu tür bir gözetimin kaçınılmaz olması beraberinde mahremiyet, toplumsal dışlanma, hakarete uğrama ve nihayetinde siber zorbalık gibi birçok olumsuz durumla karşılaşılmasına da olanak sağlamaktadır. Mann’ın (2013) bahsettiği alttan gözetim elette her türlü antidemokratik, ayrımcı ve eşitsizliğe yönelik savunma mekanizmalarının önüne geçebilecek en önemli araçlardan biridir. Ancak gerek toplumsal yapı gerekse internet çağının getirileri alttan gözetimin farklı boyutlarda da karşımıza çıkabileceğini göstermektedir.

Dijital haber kanalları, youtube, twitter, facebook gibi birçok sosyal ağda yayınlanan bu video sadece eksisozluk.com sitesi ele alınarak incelenmiştir. Diğer sosyal ağlarda yer alan yorum ve haberler inceleme kapsamı dışındadır. Araştırma ayrıca eksisozluk.com kullanıcılarının yorumlarına odaklanmaktadır. Konu ile ilgili diğer mecralarda yayınlanan haber ve medya iletileri araştırma kapsamında değildir. Araştırmada farklı sosyal medya platformlarından biri olan eksisozluk.com’un tercih edilmesinin nedenlerinden ilki araştırmaya örnek olan konunun ilk yayınlandığı mecralardan biri olmasıdır. Ayrıca olayın aktörlerinden biri olan “ceza yazılan kadının” ekşi sözlük kullanıcılarından biri üzerinden cevap hakkını kullanması bu platformu daha önemli hale getirmektedir. Üçüncü sebep olayın ekşi sözlükte farklı başlıklar

çerçevesinde ele alınmasıdır. Bu durum nitel araştırma yapılabilmesi açısından daha verimli bir alan oluşturmaktadır.

Amaca yönelik örneklem kullanılan bu çalışmada geçtiğimiz aylarda bir trafik polisi tarafından çekilen ve hızla ekşi sözlük, dijital haber kanalları, youtube, twitter, facebook gibi birçok sosyal ağda yayınlanan bir videonun³ özellikle eksisozluk.com sitesinde nasıl ele alındığı incelenmektedir. Maxwell (2008: 235) amaçlı örneklemin tipik bir örnek teşkil edecek konularda kullanılabilceğini söylerken, seçilen örneğin tüm varyasyon aralığını yeterince temsil etmesini sağlamasına vurgu yapmaktadır. Veriler konu ile ilgili açılan 11 başlık altında yer alan entrylerden oluşmaktadır. Bu veriler döküman analizi yöntemi doğrultusunda tek tek okunarak ve incelenerek analiz edilmiştir. Araştırmanın temel problemi alttan gözetim olarak nitelendirilen ve herkesin herkesi gözetlediği daha eşitlikçi bir toplum düşüncesinin her zaman çalışıp çalışmadığını örnek bir olay üzerinden değerlendirmektir. Bu doğrultuda seçilen örnek hem trafik polisi gibi panoptik iktidarın bir öznesini içermekte hem de alttan gözetimin uygulanmasını sağlayabilecek Türkiye'nin önemli sosyal medya sitelerinden biri olan eksisozluk.com'u ele almaktadır. Bu noktadan hareketle çalışma iki sorunsal üzerinde durmaktadır. Birincisi bir trafik polisinin çektiği görüntülerin sosyal medya hesaplarında yayınlanmasının yine sosyal medya kullanıcıları tarafından kişi mahremiyetinin ihlali çerçevesinde alttan gözetimin bir unsuru olarak mı ele alındığı sorusudur. İkincisi ise herhangi bir şekilde sansür uygulanmayan bu videonun bir kadına karşı siber zorbalık ve nefret içeren söylemlere yol açıp açmadığıdır.

Araştırmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz konuyla ilgili verilerin temalara göre özetlenmesi ve yorumlanması sonucu oluşan nitel bir veri analiz türüdür. Alıntılara çokça yer verilen bu analiz yönteminde 4 aşamalı bir yapı söz konusudur. İlk aşama araştırma soruları, kavramsal çerçeve ve gözlem gibi kısımlardan oluşan çerçeve aşamasıdır. Böylece verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı belirlenmiş olur. İkinci aşama elde edilen verilerin çerçeveye uygun bir şekilde okunup düzenlenmesidir. Üçüncü aşama verilerin tanımlanması ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılara başvurusudur. Son aşama ise ortaya çıkan bulguların açıklanıp anlamlandırılmasıdır. (Yıldırım ve Şimşek'ten Akt.: Özdemir, 2010: 336).

Çalışmaya konu olan örnekle ilgili olarak ekşi sözlükte toplamda 11 başlık açılmıştır. Bu başlıklar ve Girilen entry sayıları şöyledir⁴:

³ 28 Kasım 2018 tarihinde @ankara.trafik adlı 291 bin civarı takipçiye sahip bir instagram hesabından İstanbul'da gerçekleştiği anlaşılan bir video yüklenmiştir. Daha sonra ayrıntıları ortaya çıkan videoda kendisine ehliyeti olmadığı için ceza kesen trafik polislerine bağırarak tepki gösterdiği anlaşılan bir kadını çeken trafik polisleri görülmektedir. Instagram hesabı videoyu "İstanbul Balat'ta trafik polisleri tarafından ehliyeti olmadığı için ceza yazıldığı ve buna tepki göstererek bağırıldığı belirtilen öğretmenin, ehliyetinin kırık olduğu gerekçesiyle ceza yazılmasına tepki gösterdiği ortaya çıktı" tanımıyla yayımlarken bu video çalışmanın yapıldığı tarihte 280 bin üzeri görüntüleme almıştır. Video kısa sürede sosyal medya sitelerinde yayılmış ve haber kanalları dâhil hiçbir platform kadının yüzünü, mesleğini ve kimliğini gizli tutmamıştır. İstanbul Emniyet Müdürlüğü medyada geniş yer bulan bu haberle ilgili açıklama yapmış, ceza kesilmesine neden olan davranışların sadece ehliyet eksikliği olmadığı, emniyet kemeri takmama, seyir halinde telefon kullanma yüzünden ceza kesildiğini kadının adı ve soyadını da yazarak açıklamıştır. Olayın video yayınlanmadan 27 gün önce 1 Kasım 2018 günü yaşandığını ve kamera görüntülerinin sosyal medyada yayınlanması ile ilgili müfettiş araştırması istenildiğini duyurmuştur. Kadın haber sitelerinde konuya ilişkin çıkan haberlerin erişime engel getirilmesini talep ederken, İstanbul Sulh Ceza Hâkimliği talep dilekçesinde yer alan yayın içeriğinin haber niteliği taşıdığını ifade ederek erişime engel talebini reddetmiştir.

⁴ <https://eksisozluk.com/ceza-yazan-trafik-polisine-ciglik-atan-akademisyen--5859825> Erişim Tarihi: 11.02.2019

<https://eksisozluk.com/ciglik-atan-akademisyenin-aciklamasi--5861942> Erişim Tarihi: 11.02.2019

<https://eksisozluk.com/ciglik-atan-akademisyenin-cioplak-goruntuleri--5862215> Erişim Tarihi: 11.02.2019

<https://eksisozluk.com/ciglik-atan-akademisyeni-paylasan-kisinin-amaci--5859851> Erişim Tarihi: 11.02.2019

- Polise çığlık atan hocanın suçsuz olması (653)
- Ceza yazan trafik polisine çığlık atan akademisyen (573)
- Çığlık atan akademisyenin açıklaması (166)
- Polise çığlık atan hocanın yalancı olması (47)
- Polise çığlık atan hocanın iade-i itibarı (28)
- Çığlık atan akademisyeni paylaşan kişinin amacı (24)
- Çığlık atan akademisyenin çıplak görüntüleri (10)
- Polise çığlık atan hocayla aşırı dalga geçilmesi (4)
- Polise çığlık atan hocanın haksız olması (4)
- Polise çığlık atan hocanın ehliyeti (1)
- Polise çığlık atan hocanın komik olması (1)

5. Araştırmanın Bulguları ve Analiz

eksisozluk.com sitesinde yer alan 1511 entry incelendiğinde karşımıza şu sonuçlar çıkmaktadır.

- En beğenilen entry sıralaması yapıldığında ilk sıralarda siber zorbalık içeren yazılara denk gelinmiştir.

- 986 entry hakaret, ifşa, aşağılama ve nefret söylemi içermektedir.

- 291 entry polisin videoyu servis etmesine yönelik tartışmalardan oluşmaktadır.

- 451 entry yargılayıcı ve infaz edici niteliktedir.

- 187 Entry ise anlamsız ya da konudan bağımsız ifadelerin yer aldığı metinlerdir ve araştırma bulguları dışında tutulmuştur.

- Bazı entryler birden fazla konuya temas ettikleri için aynı entry aynı anda birden fazla temaya dâhil olabilmektedir.

Verilerin analizi sonucunda 5 farklı tema oluşturulmuştur.

- Siber Zorbalığın Farklı Türleri: Aşağılama, Hakaret, Alay Etme, İfşa Etme, İtibarsızlaştırma

- Mesleğe ve Cinsiyete Karşı Üretilen Nefret Söylemi

- Zorbalığın “Beğeni”lerek onaylanması

- Gözetimin Tartışılmaya Açılması ve Alttan Gözetim

- İnfaz Toplumunu: Sosyal Medyanın Gücü mü Hukukun Üstünlüğü İlkesi mi?

Siber Zorbalığın Farklı Türleri: Aşağılama, Hakaret, Alay Etme, İfşa Etme, İtibarsızlaştırma

Siber zorbalık sosyal ağ sitelerinde bir kişi hakkında aşağılayıcı, dedikodu nitelikli, ifşa edici saldırgan ve kasıtlı ifadeler kullanmak olarak nitelendirilmektedir. Araştırmaya

<https://eksisozluk.com/polise-ciglik-atan-hocanın-ehliyeti--5860949> Erişim Tarihi: 11.02.2019

<https://eksisozluk.com/polise-ciglik-atan-hocanın-haksiz-olmasi--5860040> Erişim Tarihi: 11.02.2019

<https://eksisozluk.com/polise-ciglik-atan-hocanın-iade-i-itibari--5860151> Erişim Tarihi: 11.02.2019

<https://eksisozluk.com/polise-ciglik-atan-hocanın-komik-olmasi--5860783> Erişim Tarihi: 11.02.2019

<https://eksisozluk.com/polise-ciglik-atan-hocanın-sucsuz-olmasi--5859853> Erişim Tarihi: 11.02.2019

<https://eksisozluk.com/polise-ciglik-atan-hocanın-yalanci-olmasi--5860685> Erişim Tarihi: 11.02.2019

<https://eksisozluk.com/polise-ciglik-atan-hocayla-asiri-dalga-gecilmesi--5860287> Erişim Tarihi: 11.02.2019

konu olan videonun instagram hesabından yayınlanmasından sonra Ekşi Sözlükte “ceza yazan trafik polisine çılgılık atan akademisyen” adlı başlık açılmıştır. Olayın hem haber sitelerinde hem de sosyal medyada geniş yankı bulmasıyla da Ekşi Sözlük’te bu konuyla ilgili farklı başlıklara da denk gelinmektedir⁵.

Entrylerde sıklıkla siber zorbalık türlerinden biri olan ifşa etme karşımıza çıkmaktadır. Videonun sansürsüz bir şekilde yayınlanması zaten bir ifşa iken olaya konu olan kadının kim olduğu, hangi kurumda çalıştığı, özgeçmişi açık bir şekilde ifşa edilmiştir. Bununla ilgili entrylere baktığımızda aşağıdaki ifadelere denk gelinmektedir. “..... üniversitesi işletme fakültesinde görevli, işletme alanında master yapmış üniversite hocası dr. olduğuna dair iddialar var”, “çılgılık çılgılığa bağırın kadın üniversitesi’nde öğretim görevlisi olan’ymış⁶”. (eksisozluk.com) Kadının kimliğinin ortaya çıkmasından sonra kadının ismini yazılı olduğu bir başlık da açılmıştır. Bu başlığa 176 entry girilmiştir. Olayla ilgili kimlik bilgilerinin açıklanmasının kamu yararına olup olmadığına dair herhangi bir hukuki gerekçe yokken çalışılan kurum ve isim bilgilerinin verilmesi kişi mahremiyetine karşı yapılmış bir zorbalık örneği olarak nitelendirilebilir.

Kişiyi hakaret içeren ifadeler de sıklıkla rastlanmaktadır. Bu ifadelerin bazıları küfür içerikli iken bazıları ruh sağlığına, dürüstlüğüne, aklına yönelik hakaretler içermektedir. “gerizekalılık örneği”, “arabaya vurduğu an ters kelepçeyi takıp götürücü merkezde. orada anırsın birde ruh hastası”, “yok eğer bütün tantana 1500 lira içinse maldır”, “kadın terbiyesiz, çirkef ve öfke kontrolü sorunu var kesin. değil öğretmenlik, insanlarla ilgili hiçbir iş yapmaması gerekiyor”, “yalancının birisin.”, “ruh hastası, yalancı, haksızlığa uğradığında anlamsız tepkiler veren zihinsel engelli birisi” (eksisozluk.com) gibi hakaret ve itibarı zedeleyici ifadeler hem aşağılayıcı hem de küçük düşürücü bir zorbalık örneğidir.

Benzer şekilde videoyu sadece bir güldürü unsuru olarak nitelendiren entrylere de denk gelinmektedir. “izlerken kahkaha attım. hatta şu an yazarken bile gülüyorum:) tanım: çılgınlık komik video.”, “sağlam güldürdü.”, “iyi niyetim belki bir derdi vardır diyor ama ben çıldırarak gülüyorum. affet beni çılgın öğretmen.”, “bu video sözlüğü baya bir süre idare eder. entrylere eklenecek malzeme çıktı.”, “gülmekten işe odaklanmadığım videodur vallahi varolsun,:)”, “çocukluğundan henüz kurtulamamış ablamız. ulan cidden güldüm bu video ya.”, “aşırı güldüm bu arada ara ara açıp güldüm. polis arabasına flash tv oyunculuk örneği gibi vurup başını dayama sahneleri de çok iyi”, “valla kimse kusura bakmasın, ne kadar haklı olsa da, polis görüntüleri çektiği için ne kadar suçlu olsa da bana çok komik gelmiştir ve yaptığı gerçekten inanılmaz komiktir” (eksisozluk.com) gibi ifadelerin yer aldığı entryler konuyu ne alttan gözetim örneği ne de toplumsal sorun olarak görmektedir. Durumun sadece “rencide edici” bir şekilde eğlence malzemesi olarak kullanılmasının da siber zorbalığın türlerinden biri olarak nitelendirilmesi mümkündür.

Mesleğe ve Cinsiyete Karşı Üretilen Nefret Söylemi

Nefret söylemi etnosentrik ve egosantrik bir bakış açısıyla söylem üretmek olarak nitelendirilebilir. Ayrımcı bir bakış açısı ile hoşgörüsüzlük ve düşmanlık içeren ifadeler yazmak ve yaymak nefret söyleminin yayılmasına ve bazı zamanlarda suç dönuşmesine

⁵ Araştırmanın analiz kısmında eksisozluk.com sitesinden edinilen ve tırnak içerisinde gösterilip italik yazılan alıntılar içeriğe dokunulmaksızın birbir eklenmiştir. Bu metinlerde yer alan imla hataları ve anlatım bozuklukları anılan sitedeki yazarlara aittir.

⁶ “.....” kısmında kadının adı ve çalıştığı üniversitenin ismi açıkça yazılmıştır.

neden olmaktadır. Ele alınan konu çerçevesinde görüntülenen kadının önce öğretmen olarak algılanması daha sonra kimliğinin açıklanması ile akademisyen olduğunun ortaya çıkması hem meslek hem de cinsiyet üzerinden nefret söyleminin doğmasına neden olmuştur. İnsanların genellikle önyargı üreterek sunduğu düşünce kalıpları belirli bir cinsiyete ve mesleğe karşı olumsuz düşüncelerin yayılmasına da neden olmaktadır.

İlk nefret söylemi türü akademisyen ve öğretmen tavrının kendini beğenmiş ve toplumdan izole olduğu yönündedir: “hiç kimse kusura bakmasın kadın resmen "elitiste hesap sorma" sendromu geçirmiş. şimdi bu hanfendi akademisyen ya buna kurumunda orda burda büyük izzeti ikram yapılır, poh pohlanır vs. e şimdi buna alt tabaka gördüğü polis hesap sorup üstüne ceza yazmış! çıldırması normal.”, “birçok kişi akademisyen olduğuna falan şaşırıyor da bu kadında tam akademisyen ya da öğretmen manyaklığı var. o saçma çılgınlığı adeta trençkot ve dopiyesle birleşmiş kusursuz bir akademisyen manyaklığı oluşturmak için. cuk oturmuş yani.”, “tipik dünyanın kendi etrafında döndüğünü sanan akademisyen. üniversitelerde bunlardan çok var.”, “çünkü bana hissettirdiği, toplumdan izole, sisik egolu bir akademisyen imajiydi. bunlardan çok var. kendilerini übermensch görüp steril bir şekilde yasayıp, geri kalanı içten içe aşağılayıp böyle günlük olaylarda ne yapacaklarını bilemiyorlar, “türkiye üniversitelerindeki akademisyenlerin büyük çoğunluğu histerik insanlardan oluşuyor” (eksisozluk.com) gibi ifadelerle bir meslek grubunun tamamı hakkında olumsuz ve nefret içeren söylemlerde bulunulmuştur.

Benzer bir nefret söylemi örneği cinsiyete yöneliktir. Burada iki farklı görüş dikkat çekmektedir. İlki kadınları genelleyerek onların yalancı ve her problemde ne olursa olsun haklı çıkmaya çalışan insanlar olarak gösterilmesidir. “kadınlarla kavga etmeyin mesajını çok net bir şekilde veren öğretmen”, “(bkz: kadın siniriyle mücadele) tüm dünyada böyle bu hastalık. yetkililer bir an önce harekete geçip kontrol altına almalı bu hastalığı.”, “standart kadın. sıkışınca çamura yatış”, “zaten biz polisler haklı demedik ki, haşa. bir kadının karşısında hangi erkek haklı olabilir”, “bkz: kadınların çoğunun psikolojisinin bozuk olması”, “gençler; kadınlar çok kolay iftira atabilen canlılardır ve en ufak bir vicdan azabı da çekmezler”, “bu okumuş iş sahibi veya biraz parası olan çirkef kadınların şerrinden korusun yarabbim” (eksisozluk.com) gibi kadınları genelleyen ve aşağılayan bu ifadeler sağduyudan uzak ve ayrımcı bir dile sahiptir. İkinci görüş ise kadın hakları savunuculuğuna getirilen eleştiridir. Her olayda kadın savunuculuğu yapmanın yanlış olduğuna vurgu yapılmaya çalışılırken kadınlar ve feminist düşünce nefret söylemi ile karşı karşıya kalmıştır. “yine kadınları haklı gösterme çabaları bi bitmediniz la. nedir bu kadınlardaki ego, kibir, hep ben haklıyım çabaları”, “bu kezbanlar ve cahilce yönlendirilen feminizm zıkkımı için herkesin topyekün mücadele etmesi gerek”, “onların görüşlerine katılmazsanız tecavüzcü olursunuz. onlar tanrı nın bile reddettiği 52. tabakadan feministler”, “ikinci bir ihtimal türk tipi feminizme işaret eder ki bu da zaten şizofreniden daha tehlikeli bir akıl hastalığı”, “pozitif ayrımcılık ve sözlükteki (küfür içerdiği için yazılmamıştır) feminaziliğin en yükseğe tırmandığı (küfür içerdiği için yazılmamıştır) bir başlık daha. sırf kadın olduğu için burada haklı olduğu söyleniliyor” (eksisozluk.com) gibi ifadelerde de görüldüğü üzere toplumda feminizm ve kadın hakları savunuculuğu bu olayla araçsallaştırılarak eleştirilmiştir.

Nefret söyleminin sıklıkla dijital medyada karşımıza çıktığı son günlerde eksisozluk.com'un da bu söylemi yaymada önemli bir platform oluşturduğunu söyleyebiliriz. İfade özgürlüğü ile nefret üretme, yayma ve suç işleme arasındaki ince çizgi halen tartışılan bir konudur. Ancak bir örnek olay üzerinden ya da kişisel geçmişin

öğrettikleri ile genellemelere gitmek, bir cinsiyet ve meslek grubuna yönelik nefret içeren söylemler üretmek, bunu yaparken de yargılayıcı bir dil kullanmak oldukça endişe vericidir. Sosyal medyada hızla yayılan ve önyargılara neden olan söylemler bazı dönemlerde nefret suçuna da dönüşebilmektedir.

Zorbalığın “Beğeni”lerek Onaylanması

Bu tema aslında farklı başlıklarda yer alan aynı olay için yazılan entrylerin hangilerinin daha çok beğenilerek “onay” aldığına ilişkin oluşturulan bir temadır. Toplam 11 başlığın bazılarının entry sayısı az olduğu için o başlıklar kapsam dışı bırakılmıştır. İlk olarak “Polise çığlık atan hocanın suçsuz olması (653)”, ikinci olarak “Ceza yatan trafik polisine çığlık atan akademisyen (573)” ve üçüncü olarak da “Çığlık atan akademisyenin açıklaması (166)”, başlıklarının incelendiği bu temada her başlık için “Şukela” modu kullanılmıştır. Şukela modu o başlıkta yer alan entrylerin en çok beğeni alan entryler olarak baştan sıralanmasıdır.

Oylama yapan insanların genellikle siber zorbalık içeren başlıkları beğendiği gözlemlenmektedir. İlk başlıkta yer alan en beğenilen 5 entryye bakıldığında ilk entry kadının açıklanmasının bir öğrencisi tarafından paylaşıldığı entrydir. Kadının açıklamasına yer verilen yazıda kadının suçsuzluğuna vurgu yapan ifadeler mevcuttur. Bu ifadeler arasında “gerek derslerde gerekse ders dışında son derece sakin ve anlayışlı olan”, “sizlerden ricam twitter ve diğer sosyal medya uygulamalarında kendisine gereken desteği vermenizdir” (eksisozluk.com) gibi kadını olumlayıcı sözler yer almaktadır. İkinci en beğenilen ise olumsuz ifadelerin yer aldığı ve kadının suçlanmasına yönelik sözlerin yer aldığı entrydir. Bu entryde “o şekilde çığlık atan biri delidir. açıklamaya inanmadım....dana gibi böğür sonra böyle oldu da ondan şöyle yaptım....emniyet video alan kişi hakkında soruşturma başlatmışsa bu bir skandaldır. kadın çirkefin teki” (eksisozluk.com) ifadeleri yer alarak siber zorbalık türlerinden hakaret ve aşağılamayı içermektedir. Üçüncü entry “yalan.. yalan söylüyorsun. ... sen de ego patlaması yaşadığın için çığlık atmaya başladın. nasıl beni ciddiye almaz? ben akademisyenim, diye düşündün. yalancının birisin” (eksisozluk.com) gibi ifadelerden oluşmaktadır. Dördüncü entryde yazar “hiç yemeyin bizi. ss aldığım entry’ide asistanlarına da bu şekilde bağırdığı söyleniliyor. akademik camiayı iyi bilirim ve muadillerine bu camiada çok sık rastlanır. geneli böyle ego bombası şeklinde gezer ve az bir ünvan alınca, hemen bir alttakini deli gibi ezer....video bu hocanın şahsiyetini çok güzel ortaya koyuyor. olay dediği gibi olsa bile bu şekilde tepki verilmez.” (eksisozluk.com) ifadelerini kullanarak akademik bir kurumda yaşadığı kendi başına gelmiş ve haksızlığa uğradığını düşündüğü bir durumun bu tür akademisyenler yüzünden olduğunu söyleyerek ön yargılı, infaz eden ve nefret içeren söylemlerde bulunmuştur. 5. Entryde kadının yaptığı açıklamanın yalan olduğuna dair söylemler içermektedir. “bence kadın şizofren başka açıklaması olamaz.... abla senaryoyu kafada kurmuş ama düşünmeden kurmuş.” (eksisozluk.com)

İkinci başlıkta yer alan en beğenilen entrylerin ilki aynı zamanda bu konuyu Ekşi Sözlük’e de taşıyan ilk entry olması nedeniyle de dikkat çekicidir. Yazar olayın instagram linkini vermekle birlikte “bugün denk geldiğim video. bayan ya çok uyanık ya psikolojisi bozulmuş... bkz: kadınların psikolojisinin bozuk olması” (eksisozluk.com) gibi ifadelerle açıklama yapmıştır. İkinci entry ceza miktarının ne olduğuna yönelik yazılardan oluşmakta ve bir siber zorbalık içermemektedir. Kesilen cezanın çok olmasının kadının bağırmasına neden olduğunu vurgulamaktadır. “özetle; kadının bağırması normalmiş”,

üçüncü entry tek bir cümleden oluşmaktadır “3 desibel şiddetinde bağılıyor ki acıtmış olmalı polisler” (eksisozluk.com) ifadesinin geçtiği entryde alaycı ve aşağılayıcı bir dil kullanılmıştır. Bu başlıktaki dördüncü entryde “çığlık atan koyun montajı sandım ama bildiğin gerçekmiş. yazık nerede öğretmense o çocuklara yazık” (eksisozluk.com) ifadeleri kullanılarak aşağılamaya yönelik siber zorbalık örneği sergilenmiştir. beşinci entryde sadece “kocasına allah sabır versin dediğim öğretmen.” ifadesi yer almakla birlikte bu entryde de önyargıya dayalı cinsiyetçi bir söylem gözlemlenmektedir.

Bu temada yer alan son başlığın en beğenilen beş entrysi de benzer şekilde yargısız infaz ve önyargıların çoğunlukta olduğu siber zorbalığa yönelik ifadelerin yer aldığı entrylerdir. İlk entryde yer alan “ilk defa böyle bir kriz geçirdim ve normalde hassas naif bir kişiyim. bak orda dur işte hocam. mesleğim gereği birçok insan ile muhatap oluyorum ve az çok insanları analiz edebiliyorum. polis, azarlarken sineye çeken asistanlarına benzemez ve en kısa sürede haksız olduğun kısımlar için özür dilemelisin. tanım: her zaman haklı olduğuna inanan kişinin açıklaması.” (eksisozluk.com) hem yargısız infaz içerirken hem de önyargılı bir tutum sergilemektedir. İkinci entry “hukukta bu savunma şekline emre belözoğlu savunması deniyor. bildiğiniz gibi o da saha dışında muhteşem bir insan. yersen” ifadesinden oluşmaktadır. Burada kadının yalancı olduğu iması futbol camiasından bir örnekle alaycı bir tavırla dile getirilmiştir. Üçüncü entry “inandırıcı gelmeyen açıklamadır. polis durup dururken neden videoya çeksin seni? demek ki öyle nazikçe filan konuşmadın, adam da anladı başlarına iş açacağını, birşeylerin garip gittiğini, ondan aldı kaydı. en baştan itibaren polise ters yaptığınız çok belli hoca hanım.” (eksisozluk.com) ifadesinden oluşmakta ve yine kadının yalancı olduğuna vurgu yapmaktadır. Dördüncü entry “polisi sindirmek için çaçaronluk yaptım özür dilerim dese baştaçı olabilirdi. şimdi kazı çevirmeye çalışan biri olduğunu anladık.” (eksisozluk.com) gibi ifadeler kullanarak hakaret içermekte ve kadının ne yapması gerektiğine dair bir cezai infaz uygulamasına gitmektedir. Beşinci entry ise diğerlerinden farklı olarak etik ilkeler doğrultusunda konuyu ele almıştır. “beni tatmin etmemiştir. ayrıca polisin kayıt alması yanlış diye hocanın tavrı otomatikman doğru olmuyor. o da gayet yanlış.... haklı olduğu için değil, saygıda kusur edilmeyen bir hoca olduğu için farklı bi tavır bekliyor.... açıklamasında bile dönüp dönüp kim olduğunu vurgulamış, özrü kabahatinden beter. hafif tabiriyle makamını kötüye kullanmak bu” (eksisozluk.com) ifadelerinin yer aldığı entry kadının açıklamasında yer alan akademik kimliğe yapılan vurgunun farklı muameleyle karşılaşmaması gerektiğini tartışmakta hem kadının hem de polisin hatalı olduğunu söylemektedir.

Özetle bu temada yer alan entrylerin ekşi sözlük yazar ve okurları tarafından beğenilmesi, siber zorbalık, yargısız infaz ve ön yargılarla dolu ifadelerin yüceltildiğini göstermektedir. Toplamda ele alınan 15 entrynin sadece üçünün zorbalık içermemesi Ekşi Sözlük’te okur ve yazarlarının siber zorbalığa dayalı ifadeleri kullandığını görmekteyiz. En beğenilen entrylerde alttan gözetim ya da panoptik gözetim tartışmalarına pek fazla girilmemesi dikkat çekicidir.

Gözetimin Tartışılmaya Açılması ve Alttan Gözetim

Gözetim son yılların en kayda değer kavramlarından biridir. İktidarın panoptik gözüne karşılık herkesin herkesi dolayısıyla iktidarları da gözetlediği bir dünya daha eşitlikçi ve demokratik olabilmektedir. Gözetleme aygıtları yanlışlanamaz bir şahit özelliği taşımakla birlikte birçok zaman hatalı ve yanlış uygulamaların düzelmesine de olanak sağlamıştır. Konumuz itibarıyla gözetlenme ve bunun yayılıma açılması birçok

hukuki ve etik problemi de beraberinde getirmektedir. Öz savunma mekanizması olarak da kullanılabilen kişisel kameralara takılan görüntülerin sosyal medya aracılığıyla yayınlanması tartışmaya açık bir konudur.

İncelenen entrylerde videonun sosyal medyaya servis edilip edilmemesi ile ilgili bir tartışma ortamı yaratılmıştır. Bazı görüşler videonun servis edilmesinin doğruluğu yönünde iken bazı görüşler ise bunun özel hayatın gizliliğine aykırı olduğu ve videonun internette yayılmasının yanlış olduğu yönündedir. Videonun servis edilmesinin yanlış olduğu entrylerde polisin görevi kötüye kullandığı, neden videonun servis edildiği, polisin kadını dalga amaçlı ifşa ettiği, videonun sızdırılmasının suç olduğu, videonun kişinin rızası dışında çekildiği gibi yorumlarla karşılaşmaktayız. “sen polissin, görevin kamu düzenini sağlamak, vatandaşı ifşa edip maksadını aşmak nedir? umarım videoyu çeken ve paylaşan kişiler hakkında gerekli işlemler yapılır”, “boş yere beklettikleri gibi videoyu kırıp sosyal medyaya yayınlıyorlar. halka yardım etmesi gereken kişi var. bir de karşına geçip lan lı konuşuyor. bu resmen görevi kötüye kullanmaktır”, “bu arada polis de olsa her önüne gelenin onu bunu videoya çekip internete koyamaması lazım. bunun ciddi yaptırımları olmalı”, “görüntülerin basına ve sosyal medyaya servis edilmesi açık suçtur. resmen ifşa edilmiş, medyaya yem etmişler”, “polisin kadını dalga amaçlı ifşa etmesi burdaki tek suç gerisi kimseyi ilgilendirmez.ne yapıyorsa yapsın, öyle bağırın bir insanın videosu çekilip dalga geçerek sosyal medyaya yukleyen biri iyi niyetli olamaz, net. her şeyi geçtim birini ifşa etmek amaçlı bir video çekilip koyulamaz, hele ki devlet memuru biri tarafından”, “polisin vatandaşı ifşa etmesi kişilik haklarını ihlaldir.nasıl bir cesaretle çekip yayınlamış”, “devletin bir görevlisi olarak (haklı veya haksız bir ceza kesiyorsun), bu yetmezmiş gibi bu cektigin görüntüleri karsi tarafın onayı olmadan internete rencide etmek amacı ile yayınlıyorsun”. (eksisozluk.com) gibi ifadeler “gözetleme”nin yayınlanmasını sorgulayıcı olarak videonun servis edilmesini yanlış bulan görüşlerdir.

Diğer taraftan videonun internete servis edilmesinin doğru olduğu yönünde de pek çok entry girilmiştir. “1.’si görüntünün ifşası suç değil, özel hayata ilişkin bir görüntü değil zira. buna dair çok fazla yargıtay içtihadı mevcut”, “boyle bir sacmaligin videoya alınmasında hic bi sakınca yok bana gore aksine polisin amerikadaki polisler gibi bodycam kullanması lazım. lazım ki boyle ruh hastalarının savunmalarına inanmayip olan biteni kendi gözlerimizle görelim”, “teyzecim dünyanın en çirkef ve benmerkezci insanıym diyecek halin yoktu ya. görüntüler ortada, bu görüntülerin yayınlanmasının da suç olduğunu düşünmüyorum” (eksisozluk.com). Bazı yorumlar videonun görüntülenmesinin doğru olduğu ancak internete servis edilmesinin doğru olmadığı yönündedir. “polisin kameraya çekmesi gayet mantıklı. zira herhangi bir durumda elinde delil niteliğinde. anlamadığım olay ise, sadece poliste bulunan bu videonun sosyal medyalarda nasıl dolaştığıdır”, “videoya almak ise oldukça mantıklı, yarın öbür gün suçlar bu kadın bizi, garantiye alalım kendimizi diye alırsın ama yayarsan haksızsın.”, “kameraya alan polis haklı, kadın ve yayınlayan kişi haksızdır.” (eksisozluk.com). Diğer entryler ise videonun servis edilmesinin sakıncası olmadığı, görüntü alınmasının doğru olduğu, videonun ifşasının suç olmadığı, özel hayatı ilgilendirmediği üzerinedir. “dana gibi böğür sonra böyle oldu da ondan şöyle yaptım. ben oradan geçiyor olsam polisin kadına bir şey yaptığını düşünürdüm. polis görüntü alarak doğrusunu yapmış. “polislere body cam takılması gerekir. böylece kim haklı kim haksız ortaya çıkar”, “polis seni tahrik etmişmiş, seni izinsiz kameraya çekmişmiş şimdi ben masum, medeni, şehirli bir insanım numaraları”, “polis senin gibi bir çirkeften korktuğu için çekiyor o görüntüleri. madem izlendiğinin farkındasın bari o zaman saygın bir akademisyen gibi davranacaksın.”,

(eksisozluk.com) gibi yorumlar, videonun görüntülenmesinin normal ve gerekli olduğu yönündedir.

Bu tema altında ele alınan entrylerin çok azı olayı rasyonel bir dille tartışmaya açabilmiştir. Videonun neden çekildiğine dair açıklamalar genellikle polisin kendini savunmak için kamerayı kullandığına yöneliktir. Bu entrylerin çoğu videonun sosyal medyada yayınlanması ile ilgili görüş bildirmemiştir. Videonun sosyal medyada yayınlanmasının kişi hak ve özgürlüğüne aykırı olduğuna dair görüşler ise oldukça azdır. Videonun yayınlanmasının gerekliliğine yapılan vurgu ise genellikle ifşa etmenin bir cezalandırma yöntemi olabileceğine yönelik görüşlere sahip olanlara aittir. Gözetim ile ilgili entrylerin çok az olması, olayı genellikle kadının davranışı üzerinden ele almaları toplumun gözetlendiğinden ve gözetlediğinden çok da haberdar olmadığının bir göstergesi olarak ele alınabilir.

İnfaz Toplum: Sosyal Medyanın Gücüne Karşı Hukukun Üstünlüğü İlkesi

Sosyal medyanın gücü nedir sorusu oldukça değerlidir. Bir olayın internette yayılıp insanları eyleme geçirmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Ancak sosyal medyanın gücü bazı zamanlarda kamuoyu yaratma yönünde de kendini gösterebilmektedir. Bu bağlamda entryler incelendiğinde bir otorite ve karar mercii gibi yazılara sıklıkla denk gelmek mümkündür. Araştırmanın diğer bölümlerinde yer alan temaların birçoğu olayın öncesi ve sonrasını bilmeden yapılan yorumlara dayanmaktadır. Yorumlar kamu yararı ve trafik cezasına neden olan davranışlar üzerine değil kadının davranışları üzerinedir. Olayın görüntü kısmı ile ilgilenilmiş, öncesi sonrası hakkında akıl yürütmelerde bulunulmuştur. Ayrıca bazı yorumlar da iftira niteliği taşıyarak kadını suçlu ilan etmektedir. Entrylerde genellikle adı geçen akademisyene yönelik yargısız infaz yapılmış ve yorum sahipleri bir karar verici olarak değerlendirmelerde bulunmuşlardır. “ifşa et, rezil olsunlar. öğretmene bak. yarım akıllı”, “insanlar çocuklarını emanet ediyor. kesinlikle okulun kapısından dahi geçirilmemesi gerekiyor bu kadının”, “bence milli eğitimden kendilerine soruşturma açılması ve soruşturma süresince de uzaklaştırma alması gereken öğretmen”, “eğer işten atılmazsa, asistanlarına sabır diliyorum”, “normal şartlarda ters kelepçe ile savcı karşısına çıkarılması gereken kişinin, polisin sağduyulu davranması sayesinde, olaydan 200 lira ile yırtmıştır”, “videoya gelince akıllılık edip çekmişler. kendilerini güvenceye almışlar. bu şekilde bağırın bir kadın maazallah iftira da atabilirdi.bu çirkeflikle herşey beklenir”, “çığlık atan öğretmene gelince, suçlu ya da suçsuz olması gram umrumda değil, bu insana kesinlikle çocuk emanet edilmemeli”, “bu akademisyen (!) derhal görevden el çektirilmelidir. polisi kamera kaydı için tebrik ederim. yoksa hakkari'nin bilmem ne köyüne sürgün edilmiş idi bu akademisyenin yalanları ile” (eksisozluk.com) gibi ifadeler kadının görevine hemen son verilmesi gerektiği, çocuk emanet edilemeyeceği gibi hakarete varan ve olayın sadece görüntüsü ile ilgilenip, olayın diğer yönleri düşünülmeden yargılamadan infaz edilme olarak nitelendirilebilecek yorumları yansıtmaktadır. Buradaki temel problem kadının haklı veya haksızlığının bir hukuk merciiinde değil de toplumun aynalarından biri olarak nitelendirilebileceğimiz eksisozluk.com'da analiz edilmesidir. Elbette ki sosyal medyada toplumsal olaylar tartışılmalı ve yorumlanmalıdır. Ancak sosyal medyada yapılan bu tartışmanın nefret üreterek ve zorbalık yaparak yorumlanması ve bu yapılırken kişi hak ve özgürlüklerinin ve en nihayetinde hukukun üstünlüğü ilkesinin göz ardı edilmesi sosyal medyanın çözmesi gereken problemlerin başında gelmektedir.

Sonuç

Gözetim tarihin farklı dönemlerinde farklı biçimlerde kitleler üzerinde disiplin ve kontrolü sağlamak için kullanılmıştır. Günümüzde ise dijital teknolojilerin gelişmesi ile farklı boyutlarda kendini göstermektedir. Dijital teknolojiler katı olan gözetimi daha şeffaf ve kabul edebilir hale getirmektedir. Kişilerin rızası ile birlikte gönüllü bir gözetim ortaya çıkmaktadır. Teknolojinin zaman ve mekân kısıtlamasını ortadan kaldırması ile internet bağlantısı olan herkesin davranışları ve dijital ortamda bıraktığı izler gözetlenmektedir. Gözetim, alanını çok fazla genişletmektedir. Daha önceleri gözetlenmeyen pek çok unsur, yeni dijital teknolojiler ile gözetlenir duruma gelmektedir. Mobil teknolojilerin gelişmesi, bu araçları kullanan herkesin paylaştığı, kullandığı veriler doğrultusunda gözetlenmesi durumunu ortaya çıkarmaktadır.

Panoptikonun gözetleyen aygıtları şimdilerde herkesin herkesi gözetlediği alttan bir gözetime dönüşmektedir. Alttan gözetim ile kullanıcılar zaman ve mekân kısıtlaması olmadan her yerden görüntü paylaşabilmekte, olumsuz durumları ortaya çıkararak ve kamuoyu yaratarak gözetime daha eşitlikçi ve demokratik bir boyut kazandırabilmektedir. Fakat alttan gözetim, kullanıcıların diğer kullanıcılar ve kişiler üzerinde siber zorbalığa varan davranışlara da neden olmaktadır. Özellikle sosyal medyada siber zorbalık örneklerine sıkça rastlanmaktadır. Siber zorbalığın kullanıcılar içerisinde artması nedeniyle ve normalleştirilmemesi adına akademik çalışmaların bu konuya daha fazla eğilmesi gerekmektedir. Kullanıcıların nefret söylemi konusunda daha duyarlı ve dikkatli davranması adına dijital medya okuryazarlığı konusunda bilinçlendirilmesi bu tür siber zorbalık örneklerini azaltabilecektir. Dijital medya okuryazarı kullanıcılar daha tarafsız, dikkatli ve eleştirel bir yaklaşım kazanabileceklerdir. Dijital medyanın olumlu ve olumsuz yanlarının bilinmesi ve bilinçli kullanımı yeni medya okuryazarlığı ile mümkün hale gelecektir. Bu bağlamda alttan gözetimin toplum içinde doğru kullanımı ile siber zorbalık yerine daha eşitlikçi ve demokratik bir toplum düzeninin oluşması sağlanabilecektir.

Bu çalışmanın örnekleminde yer alan video hem gözetimin hem de siber zorbalığın bir göstergesidir. Bu konu hakkındaki sosyal medya tartışmaları genellikle siber zorbalık olarak nitelendirebileceğimiz davranışları içermektedir. Ceza yazılan kadının görüntülerinin internete sızdırılması ve kadının davranışları üzerinden siber zorbalığa dayanan yorum yapılmasının yanlışlığına yönelik tartışma ise daha sönük kalmaktadır. Çalışmada incelenen yorumların daha çok önyargıya dayalı, olayın diğer boyutlarının düşünülmediği, yargısız infaz edilme, hakaret, aşağılama, itibarsızlaştırma gibi söylemleri içermesi; alttan gözetimin siber zorbalığa neden olduğu bir vaka örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni dijital teknolojilerin anonimlik ve sanal iletişim boyutu düşünüldüğünde gerçek ilişkilerden farklı olan bir iletişim ile karşı karşıya kalmaktayız. Bu iletişimde kullanıcılar olayın farklı boyutlarını düşünmeden çok kolay biçimde kişileri yargılayarak, hakaret ederek, aşağılayarak, itibarsızlaştırarak küfür ederek siber zorbaya dönüşebilmektedirler.

Çalışmada ele alınan araştırma soruları, bir trafik polisinin çektiği görüntülerin sosyal medya hesaplarında yayınlanmasının yine sosyal medya kullanıcıları tarafından kişi mahremiyetinin ihlali çerçevesinde ele alınıp alınmadığı ve herhangi bir şekilde sansür uygulanmayan bu videonun bir kadına karşı siber zorbalık ve nefret içeren söylemlere yol açıp açmadığıdır. Araştırma bulguları sonucunda bu iki soru ile ilgili olarak entrylerin çoğunluğu hem bu videonun yayınlanmasını mahremiyet ihlali olarak

görmemekte hem de videosu çekilen kadın hakkında siber zorbalık içeren entrylerden oluşmaktadır.

“Komik bir videodan ötesi değil.. linç kültürü uygulamaya gerek yok. gül ve geç zira toplum için küçük bir adım olabilir fakat birey için büyük bir olay herkes kaldıramaz. ayrıca son çektiğiniz herhangi bir fotoğraf milyonlar önüne çıksa kendinizi vurursunuz adam olun birde öyle düşünün.” (eksisozluk.com). Ekşi sözlük yazarlarından birinin yazdığı bu ifade aslında siber zorbalıkla ilgili iki noktayı ön plana çıkarmaktadır. İlki internet toplumu için bu tür videolar “gül ve geç” videolarıdır. Yani bu konuyu paylaşan, yorum yazan, hakaret eden kişiler için her şey gülünüp geçilecek basitlikte, kısıklıkta ve değerdedir. İkincisi ise siber zorbalığın linç kültürü ile birleşmesi ve insanları empatiden uzaklaştırmasıdır. Siber zorbalığın karşı tarafa zarar verici nitelikte etki yapabileceği görmezden gelinmektedir. Popüler olabilmek ya da beğeni toplayabilmek için aşağılayıcı espri yapmak, hakaret etmek, alay etmek gibi zorbalı davranışlar sergilemek ve gözetimi bu anlamda kullanmak günümüz - ve gerekli hukuki önlemler alınmazsa da muhtemelen geleceğin de - önemli sosyal medya problemlerinden birini oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Akca, E. B., Sayımer, İdil, Salı, Jale B. ve Başak, B.E. (2014). Okulda Siber Zorbalığın Nedenleri, Türleri ve Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Önleyici Çalışmalardaki Yeri, *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 17-30.
- Bauman, Z. ve Lyon, D. (2016). *Akışkan Gözetim* (2. Baskı). (Çev: Elçin Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Betts, L. R.; Gkimitzoudis, A.; Spenser, K. A. and Baguley, T. (2017). Examining the Roles Young People Fulfill in Five Types of Cyber Bullying, *Journal of Social and Personal Relationships*, 34(7), 1080–1098.
- Campbell, M. A. (2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise? *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 15(1), 68-76.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu* (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2002). *Toplumun Savunmak Gerekir* (Çev: Şehsuv Araktaş). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M. (2011). *Büyük Kapatılma* (3. Baskı). (Çev. Işık Ergüden ve Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fuchs, C. (2014). *Digital Labour and Karl Marx*. Routledge.
- Fuchs, C. (2015). *Dallas Smythe and Digital Labor*. The Routledge Companion to Labor and Media, 51.
- Ganascia, J.-G. (2016). Genelleştirilmiş Altın Gözetim Toplumu, Himmet Hülür ve Cem Yaşın, (Ed.) *Yeni Medya, Kullanıcının Yükselişi* (ss.184-205). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2001). *İmparatorluk* (Çev: Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Herman, E. S. ve Chomsky, N. (2012). *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası* (Çev: Ender Abadoğlu). İstanbul: Bgst Yayınları.

- Hinduja, S. and Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of suicide research*, 14(3): 206-221.
- Lipton, J. D. (2011). Combating Cyber-Victimization, *Berkeley Technology Law Journal*, Vol. 26, No. 2 (Spring 2011), 1103-1155.
- Lowry, P. B.; Wang, C.; Zhang, J. and Siponen, M. (2016). Why do adults engage in cyberbullying on social media? An integration of online disinhibition and deindividuation effects with the social structure and social learning (SSSL) model. *Information Systems Research*, 27(4):962-986.
- Mann, S. ve Joseph, F.(2013). New media and the power politics of sousveillance in a surveillance-dominated world. *Surveillance & Society* 11(1), 18-34.
- Mann, S.; Nolan, J. and Wellman, B. (2002). Sousveillance: Inventing and using wearable computing devices for data collection in surveillance environments. *Surveillance & society*, 1(3), 331-355.
- Maxwell, J. A. (2008). *Designing a qualitative study*. The SAGE handbook of applied social research methods, 2, 214-253.
- O'Moore, M. and Minton, S. J. (2011). Cyber-bullying : The Irish Experience. New York: Nova Science Publishers, Inc. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1502189&lang=tr&site=eds-live&authtype=ip,uid>.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskisehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Poster, M. (1990). *The Mode of Information Poststructuralism and Social Context*. Cambridge: Polity Press.
- Willard, N. E. (2005). Cyberbullying and cyberthreats. Washington: US Department of Education retrieved from bcloud.marinschools.org/SafeSchools/Documents/BP-CyberBandT.pdf.
- <https://eksisozluk.com/ceza-yazan-trafik-polisine-ciglik-atan-akademisyen--5859825> Erişim Tarihi: 11.02.2019.
- <https://eksisozluk.com/ciglik-atan-akademisyenin-aciklamasi--5861942> Erişim Tarihi: 11.02.2019.
- <https://eksisozluk.com/ciglik-atan-akademisyenin-cioplak-goruntuleri--5862215> Erişim Tarihi: 11.02.2019.
- <https://eksisozluk.com/ciglik-atan-akademisyeni-paylasan-kisinin-amaci--5859851> Erişim Tarihi: 11.02.2019.
- <https://eksisozluk.com/polise-ciglik-atan-hocanin-ehliyeti--5860949> Erişim Tarihi: 11.02.2019.
- <https://eksisozluk.com/polise-ciglik-atan-hocanin-haksiz-olmasi--5860040> Erişim Tarihi: 11.02.2019.
- <https://eksisozluk.com/polise-ciglik-atan-hocanin-iade-i-itibari--5860151> Erişim Tarihi: 11.02.2019.

<https://eksisozluk.com/polise-ciglik-atan-hocanin-komik-olmasi--5860783> Erişim Tarihi: 11.02.2019.

<https://eksisozluk.com/polise-ciglik-atan-hocanin-sucsuz-olmasi--5859853> Erişim Tarihi: 11.02.2019.

<https://eksisozluk.com/polise-ciglik-atan-hocanin-yalanci-olmasi--5860685> Erişim Tarihi: 11.02.2019.

<https://eksisozluk.com/polise-ciglik-atan-hocayla-asiri-dalga-gecilmesi--5860287> Erişim Tarihi: 11.02.2019.